

V. inkesta soziolinguistikoaren azterketa kualitatiboa

CASTET, Sebastian
Euskal Konfederazioa

Xifre guziak zehatz-mehatz aztertu gabe, *Euskal Konfederazioaren* izenean arlo desberdinetako xifre gako batzuk aipatuko ditut, euskararen berreskuratze osoaren ikuspegitik interesgarrienak direnak.

Xifre horien bidez ikusiko dugu Ipar Euskal Herrian berreskuratze oso honetatik urrun garela eta euskararen egoera larria dela, nahiz eta arlo desberdin horietan keinu itxaropentsuak agertzen diren.

Bestalde, *V. Inkesta Soziolinguistikoak* agertu zenbaki gako horiek azterteaz gain, interesgarria da ikustea *Unescoko* adituek desagertzeko arriskuan diren hizkuntzen atlasa egiteko bederatzi irizpide kontuan hartzen dituztela eta horietariko sei irizpide buruzko informazioak ematen dizkigula inkesta soziolinguistikoak. Sei irizpide horiek ondokoak dira:

- Hiztunen kopurua (balio absolutuan)
- Biztanleria osoaren hiztunen ehunekoa
- Hizkuntzaren transmisioa belaunaldi batetik bestera
- Hizkuntz komunitatearen kideek hizkuntzarekiko duten jarrera
- Hizkuntzaren erabilera arlo publiko eta pribatuan

Inkestak ez digu daturik ematen beste lau irizpideei buruz (gobernuek eta instituzioek dituzten jarrerak eta garatzen dituzten hizkuntza politikak, dokumentazio mota eta honen kalitatea, esparru eta hedabide berrien aitzineko erreakzioa, ikas eta irakaskuntzarako materialen eskuragarritasuna).

Bainan oraino interesgarriago da ikustea Unescok dioela bederatzi irizpide horiek elkarrekin uztartu behar direla hizkuntza baten bizitasuna neurtu ahal izateko eta bizitasuna ezin dela irizpide bakar batekin ebaluatu. Horrek sendotzen du *Euskal Konfederazioaren* diskurtsoa erraten duelarik hizkuntza politika batek hizkuntzaren ezagutza eta erabilera (eta bistan dena hizkuntza ezagutzeko, erabiltzeko eta transmititzeko motibazioa) elkarrekin uztartu eta neurri berean jorratu behar dituela.

Hizkuntza bat desagertzeko arriskutik kanpo dela errateko Unescok arloz arlo xifre zehatzik ez badu ematen ere, inkesta soziolinguistikoak arlo anitzetan agertzen dituen zenbaki apalak begiratzuz gero, ez da hizkuntzalaria izan behar Unescok ateratzen duen ondoriora heltzeko, hots, euskara ez dela desagertzeko arriskutik salbu eta egoera Iparraldean dela bereziki kezkaigarria.

Orain galdera ondokoa da: nola egin xifre horiek hobetzeko? Ez dugu ahortzi behar hizkuntza baten bizitasuna/osasuna ezaugarritzen dituzten ezagutza, transmisioa eta erabilera faktoreen xifre «onak» edo «txarrak» hein handi-handi batean hizkuntza horren alde edo kontra botere publikoetatik eramaten den hizkuntza politikari estuki lotuak direla.

Euskal Konfederazioarentzat argi da gaur egungo hizkuntza politikan jauzi kualitatiboa eman behar dela.

Erran bezala beraz, xifre guzi-guziak sakonki aztertu gabe, begira ditzagun ezagutza, erabilera eta transmisioari lotuak diren nagusienak, adierazgarrienak ere direnak, eta entsea gaitzen, konklusioan, xifre horien hobetzeko pista batzuk ematen.

Unescoren 1. eta 2. irizpideak: Hitzunen kopurua eta ehuneko biztanleria osoari begira

Arlo honetan elebidun osoen kopurua bakarrik hartuko dugu kontuan, euskararen berreskuratze osoaren ikuspegitik hauek baitira euskara egoki erabiltzeko eta transmititzeko gaitasuna duten pertsona bakarrak.

2011n, Iparraldean, %21,4 bakarrik euskalduna zen, xifre hori %22,5 zelarik 2006an eta %33,1 duela hogeitun urte 1991n.

Eta balio absolutua begiratzen badugu, 700 euskaldun oso galdu dira bost urtez bakarrik, 2006 eta 2011 artean eta 18.000 hogeitun urtez, 1991tik 2011ra.

Beheranzko joera horrek urtez urte segitzen du, eta nahiz eta (eta hori puntu positiboa da) belaunaldi gazteenen artean elebidunen kopurua gorantz doan (ehunekoaan bederen), hiztun kopuru orokorra biziki apal gelditzen da. Gainera, euskaldunena den adineko jendea fiteago desagertzen da gazteak euskalduntzen diren baino.

Horrez gain, bada beste elementu bat kontu hartu behar dena: 16-24 adin taldean elebidunen kopurua emendatzen den arren, euskaraz gaitasun gehiago duen kopurua beheititzen da, horrek erabilera eta transmisioan dituen ondorio guzietan.

Unescoren 3. irizpidea: Hizkuntzaren transmisioa belaunaldi batetik bestera

Hirugarren irizpide horri dagokionez, interesgarria da ikustea bikote gazteenetan (2 eta 9 arte urteko haurrak dituzten bikoteetan) haurraren lehen hizkuntza euskara dela %94an bi gurasoak euskaldunak direlarik eta %65ean bi gurasoetarikoa bat bakarrik euskalduna delarik.

Unescoko adituek hizkuntzaren transmisioaren faktore hau garrantzitsutzat jotzen dute eta inkesta soziolinguistikoak bikote gazteenetan agerrarazi xifre horiek itxaropentsuak dira, eta are gehiago aitzineko datua kontuan hartzen badugu, hots, gazteen artean elebidunen kopurua goranzko bidea hartzen ari dela.

Hala ere, ez ditzagun bi datu orokor garrantzitsu begi bistatik gal:

- Lehen hizkuntza euskara edo euskara eta frantsesa duten guziak ez dira euskaldun osoak bilakatzen (%74,6 «bakarrik»)
- Biztanleria osoa eta adin tarte guziak kontuan harturik, %75ek frantsesa bakarrik ukan du / du lehen hizkuntzatzat

Unescoren 4. irizpidea: Hizkuntz komunitatearen kideek hizkuntzarekiko duten jarrera

Irizpide hau inkesta soziolinguistikoa «*Euskararen erabilera sustatzeari buruzko iritziak eta jarrerak*» atalari lotu behar da.

Atal honetan galdetu diren 5 iritziak aztertu gabe, har ditzagun xifre interesgarriak agertu dituzten bi iritzi.

Lehena: seme-alaben ikastereduei buruzkoa

Euskara frantsesa ikasgai nahi duen kopurua apal gelditzen bada ere (%19) azpimarratzekoa da kopuru horrek 7 puntu irabazi duela 2006 eta 2011 artean. Beste puntan, seme-alabentzat frantses hutsezko eredia nahi duen kopurua %20ekoa da eta 3 puntu galdu ditu azken bi inkesten artean.

Bestalde, «*euskaraz eta frantsesez*» eta «*frantsesez, euskara ikasgai*» ereduentzat kopuruak 2006tik 2011ra berdintsu direla kontuan hartzen badugu, argi da gero eta jende gehiago murgiltze ereduaren alde egiten duela. Errealitate hori ikastolek ezagutzen duten hazkunderan islatzen da.

Bigarrena: administrazioan sartzeko euskara jakin beharri buruzkoa

Hor ere ehunekoak batez bestea doi-doi gaintzen badu ere (%53), interesgarria da ikustea ehuneko horrek 2 puntu irabazten dituela 2006 eta 2011 artean. Eta are interesgarriagoa da kontuan hartzen badugu Iparraldean euskara ez dela ofiziala, hots, funtzionario batek ez duela euskara jakin beharrik Administrazioan sartzeko.

Atal oso horren irakurketa orokorra egiterakoan, puntu baikorrak eta ezezkoak agertzen dira:

Puntu baikorra: %39k pentsatzen du euskararen erabilera sustatu behar dela, alderantziz pentsatzen duena anitz gutiago delarik (%21).

Puntu ezezkorrak: 2006ko xifreak begiratzen ditugularik ohartzen gara %2ko jautsiera badela aldekoetan eta %3,2ko igoera aurkakoetan. Bestalde, eta hor dugu agian daturik kezkarriena, %40k axolagabekeria erakusten du, ez baita ez alde, ez aurka.

Unescoren 5. irizpidea: Hizkuntzaren erabilera arlo publiko eta pribatuan

Ikastearekin batera, hizkuntza baten erabilera maila ezagutzea biziki inportanta da haren bizitasuna neurtzeko. Euskararen erabilera euskaldunen artean begiratzuz gero, ikus daitekeen daturik baikorrena da gazteenen artean euskara frantsesa baino gehiago edo euskara frantsesa beste egiten duen kopurua gorantz doala urtez urte (%15 2001ean, %29 2011n).

Bainan denbora berean kezkarria da ikustea ehuneko hori biziki apal gelditzen dela. Eta adin tarte guziak kontuan hartuz gero, ohartzen gara %55ek frantsesa bakarrik (%9) edo frantsesa euskara baino gehiago (%46) erabiltzen duela.

Erabilera eremuka begiratzuz gero, kezkarria da ikustea euskara familian eta gizarte hurbilean bereziki erabiltzen dela, bainan zerbitzu publikoetan abantzu ez dela erabiltzen. Hori, dudarik gabe, zuzenki lotzeko da euskarak pairatzen duen aitopen publiko ezari, ofizialtasun ezari.

Alta, erabilerari bultzada bat emateko argi da euskarari aitopen publiko hori eman behar zaiola.

Bururatzeko

Ikusi dugun bezala, *V. Inkesta Soziolinguistikoak* datu itxaropentsu batzuk azalarazi baditu ere, bereziki euskaldun diren gazteenen artean (euskalduntzeari dagokionez edo familia transmisioari dagokionez), argi da euskararen berreskuratze osoari begira xifreak apalak direla.

Euskararen berreskuratze prozesuan herri mugimenduak bere zeregina badu eta betetzen badu ere, sar hitzan erran bezala botere publikoetatik eramaten den hizkuntza politikak baikorki eragin dezake xifre horietan.

Bainan horretarako, behar-beharrezkoa da gaur egun Iparraldean borondate onaren gaineko hizkuntza politika gaintitza eta beste urrats kualitatibo bat ematea.

Eta erran bezala, eta begi bistakoa bada ere, Iparraldea berreuskalduntzeko hitzun kopurua nabarmen emendatu behar da eta euskara erabiltzeko motibazioa sendotu behar da.

Ondorioz, hizkuntza politikak ondoko erronkei erantzun behar die:

- Nola egin hitzun osoen kopurua emendatzeko?
- Nola egin euskaldunek euskara erabiltzeko motibazioa ukan dezaten, eremu pribatuan (arlotz sozio-ekonomikoan adibidez) eta pribatuan (administrazioetan eta abarretan)?
- Nola egin euskaldunak ez direnak euskarara erakartzeko, nola egin euskara ikasteko eta erabiltzeko gogoa ukan dezaten? Nola piztu motibazioa?

Hona pista batzuk:

Hiztunak nola sortu? Nola erakarri erdaldunak euskarara?

Haurrak: ikusiz jendeen %80k nahi duela beren haurrek euskara ikas dezaten (%20k bakarrik nahi du frantses hutsezko irakaskuntza), jende horri euskararen eta euskarazko irakaskuntza orokortua proposatu behar zaio. Etxearen eta eskolaren arteko distantzia edo eskolatzearen kostua bezalako parametroak ez dira trabak izan behar irakaskuntza hautu hori egin nahi duenarentzat.

Hala ere, eta kontuan hartuz jendeen %94k pentsatzen duela etorkizunean euskaraz edo euskaraz eta frantsesez mintzatu behar dela, argi utzi behar da ingurumen euskalduna izan ezean murgiltze eredia dela euskal-

duntzen duen bakarra, hots hiztun osoak sortzen dituen bakarra (eta ikusi dugun bezala, euskararen «salbatzea» hiztun osoetatik pasako da).

Helduak: haurrez gain, helduak ere euskaldundu behar dira. Gero eta gehiago dira euskara ikasteko hautua egiten duten helduak. Hauek lagundu behar dira eta oraindik hautu hori egin ez dutenak euskarara erakarri behar dira. Eta euskara euskalduntasunarekin edo euskal nortasunarekin lotzeaz gain, bada beste elementu bat ahalbidetuko lukeena motibazioa azkartzea: euskara ofiziala izatea. Izan ere, arlo publikoan lan egin ahal izateko euskara jakitea beharrezkoa izanez gero, adibidez, jende gehiago erakarriko luke.

Bainan anartean, dirua bezalako faktoreak ez dira frenoak izan behar euskara ikasteko nahia erakusten duenari ateak hesteko.

Euskararen erabilera, nola bultzatu?

Euskara arrunt normalizatzeko, haren erabilera bultzatu behar da eremu pribatuan zein publikoan. Eta erabilera bultzatzeko, euskaldunei eta euskara ikasten ari direnei guneak eskaini behar zaizkie.

Herri mugimendutik zenbait proiektu xutik jarri dira euskaldunek euskaraz aritzeko parada ukan dezaten eta euskara ikasten ari direnek mintzatzeko eta trebatzeko parada ukan dezaten. Aipa ditzakegu besteak beste aisialdien arloan *Uda Leku* elkarteak haur eta gazteentzat egiten duen eskaintza, AEK-k garatu mintzapraktikarako esperientziak...

Botere publikoei ere doakie arlo hori jorratzea, baita ere arlo horretan ari diren elkarteak laguntzea.

Bestalde, eta eremu publikoari dagokionez, inkestak ongi erakusten du gabezia handi bat badela zerbitzu publikoetan eta administrazioetan. Eta herriko etxeak bezalako egitura publikoetan euskara garatzeko urratsak eman eta ematen badira ere (*Euskal Konfederazioak* lehenik, euskara teknikarien sarearen bitartez gaur egun), hor ere argi da euskara ofiziala izan balitz bultzada handia lukeela erabilerak.

Euskara Iparraldean hizkuntza ofiziala izanen ez deno eta haren erabilera arlo jakin batzuetara mugatuko deno, bigarren mailako hizkuntza geldituko da frantsesaren ondoan eta horrek ez du lagunduko haren erabilera bultzatzen (eta ezta ere erdaldunak euskarara erakartzen).

Anartean, egitura publiko guzietan politika harmonizatua beharko litzateke. Gaur egun desberdintasun handiegiak ikusten dira eremu geografiko batetik bestera...

Bainan horiek hizkuntza politikaren gaian sartzen diren pista batzuk besterik ez dira. Gaia gehiago sakontzeko parada izanen dugu arratsalde honetako mahai inguruarekin, eta ikusten ahalko dugu zer neurri gehiago hartzen ahal den Inkesta Soziolinguistikoak azalarazi xifreak hobetzeko, eta beraz euskararen berreskuratzen prozesuan urrats kuantitatibo berriak emateko.